

भारतीय शिक्षण परंपरामां शिक्षकोनु अनुकूलन

डोमलबेन ભરવાડ, પ્રો. એલ. જી. માલવ

સંશોધક

શિક્ષણશાસ્ત્ર વિભાગ,
ગુજરાત યુનિવર્સિટી,
અમદાવાદ

સુપરવાઇઝરશ્રી

પ્રોફેસર અને ડીનશ્રી

શિક્ષણશાસ્ત્ર વિભાગ, ગુજરાત યુનિવર્સિટી

સારાંશ

ભારતીયશિક્ષણપરંપરાએવિશ્વનીસૌથીપ્રાચીનઅનેમૂલ્યનિષ્ઠપરંપરાઓમાંનીએકછે.આપરંપરામાંશિક્ષણમાત્રજ્ઞાનપ્રદાનનહતું, પરંતુ મનુષ્યના સર્વાંગી વિકાસનું સાધન માનવામાં આવતું હતું. ગુરુને જ્ઞાન, સંસ્કાર અને આદર્શોના પ્રકાશરૂપ માનવામાં આવ્યો હતો. ગુરુ-શિષ્ય સંબંધએ શિક્ષણનો આત્મા હતો, જેમાં શિક્ષકની ભૂમિકા એક માર્ગદર્શક, પ્રેરક અને જીવનદર્શન આપનાર તરીકે મહત્વપૂર્ણ હતી.આધુનિક યુગમાં શિક્ષણ વ્યવસ્થામાં ઝડપી પરિવર્તનો થઈ રહ્યા છે ટેકનોલોજીનો ઉપયોગ,પાઠ્યક્રમ, શિક્ષણની નીતિઓ અને વૈશ્વિક સ્પર્ધાની માગણી વધી રહી છે. આવી પરિસ્થિતિમાં શિક્ષકો માટે સમયાનુસાર અનુકૂળન અનિવાર્ય બન્યું છે. શિક્ષક જો પરંપરાગત ભારતીય મૂલ્યો નૈતિકતા, આધ્યાત્મિકતા, માનવતા, સહનશીલતા અને સદભાવ ને આધુનિક શિક્ષણ પદ્ધતિઓ સાથે સંકલિત કરે, તો તે સત્ય અર્થમાં 'ગુરુ'તરીકેની પોતાની ભૂમિકા નિભાવવામાં સફળ થઈ શકે છે.શિક્ષકનું અનુકૂળન માત્ર શૈક્ષણિક કુશળતા સુધી મર્યાદિત નથી, પરંતુ તે મનોભાવ, વલણ અને મૂલ્યપ્રત્યેની પ્રતિબદ્ધતા પર આધારિત છે. ભારતીય શિક્ષણ પરંપરા શિક્ષકને જ્ઞાનના સ્ત્રોત તરીકે નહીં, પરંતુ જીવનના આદર્શરૂપે સ્વીકારે છે. શિક્ષકોનું આદર્શવાદી અને મૂલ્યનિષ્ઠ અનુકૂળન જ આજના શિક્ષણને ગુણવત્તાસભર બનાવે છે.આ રીતે ભારતીય શિક્ષણ પરંપરાના આધારે શિક્ષકોનું અનુકૂળન માત્ર વ્યવસાયિક ફરજ નહીં, પરંતુ રાષ્ટ્રીય પુનઃ નિર્માણ અને માનવતાપ્રધાન શિક્ષણવ્યવસ્થાના નિર્માણ માટેનું પાયાનું કાર્ય છે.

ચાવીરૂપશબ્દો:ભારતીય શિક્ષણ પરંપરા, ગુરુ-શિષ્ય સંબંધ, શિક્ષકનું અનુકૂળન, મૂલ્યનિષ્ઠ શિક્ષણ, નૈતિકતા, આધ્યાત્મિકતા, શિક્ષક સજ્જતા, ગુણવત્તાસભર શિક્ષણ, માનવતા, રાષ્ટ્રીય પુનઃ નિર્માણ

પ્રસ્તાવના

ભારતીયશિક્ષણપરંપરા એ માનવ જીવનને આધ્યાત્મિક, નૈતિક અને બૌદ્ધિક દ્રષ્ટિએ ઉન્નત બનાવવાનો માર્ગ છે. આ પરંપરાનો કેન્દ્રબિંદુ 'ગુરુ'છે, જે માત્ર જ્ઞાન આપતો નહીં પરંતુ જીવન જીવવાની દિશા આપતો માર્ગદર્શક છે. ગુરુ અને શિષ્ય વચ્ચેનો સંબંધ પરસ્પર આદર, સમર્પણ અને શીખવાની ઉત્સુકતા પર આધારિત હતો. આ પરંપરામાં શિક્ષકની ભૂમિકા માત્ર વિષય નિષ્ણાત તરીકે નહીં પરંતુ આદર્શ વ્યક્તિ તરીકે ગોઠવવામાં આવી છે, જે શિષ્યને જીવનના દરેક ક્ષેત્રમાં માર્ગદર્શન આપે છે.આધુનિક યુગમાં શિક્ષણ ક્ષેત્રે ટેકનોલોજી, વૈશ્વિકીકરણ, નવી નીતિઓ અને શૈક્ષણિક સુધારાઓને કારણે શિક્ષકની ભૂમિકા વધુ જટિલ અને પડકારજનક બની ગઈ છે. હવે શિક્ષક માટે જરૂરી છે કે તે બદલાતી

परिस्थितिઓમાં પોતાને અનુકૂળ બનાવી શકે. આ અનુકૂળન માત્ર પદ્ધતિગત નથી, પરંતુ આંતરિક મૂલ્યો અને વ્યક્તિત્વની દૃષ્ટિએ પણ મહત્વપૂર્ણ છે. ભારતીય શિક્ષણ પરંપરા આપણને શીખવે છે કે શિક્ષણનો હેતુ માત્ર રોજગાર મેળવવો નહીં, પરંતુ વ્યક્તિમાં માનવતા, સહઅસ્તિત્વ, ધૈર્ય અને આધ્યાત્મિક ચેતના વિકસાવવી છે. તેથી આજના શિક્ષક માટે આવશ્યક છે કે તે આ મૂલ્યોને આધુનિક શિક્ષણ પદ્ધતિઓ સાથે જોડીને નવી પેઢીને માર્ગદર્શન આપે. આ રીતે 'શિક્ષકોનું અનુકૂળન' ભારતીય શિક્ષણ પરંપરાના આધારે એક સતત પ્રક્રિયા છે, જે શિક્ષણની ગુણવત્તા વધારવા, શિષ્યોના સર્વાંગી વિકાસ માટે અને રાષ્ટ્રની નૈતિક-સાંસ્કૃતિક એકતા જાળવવા માટે અનિવાર્ય બની ગઈ છે.

ભારતીય શિક્ષણ પરંપરા

ભારતીય શિક્ષણ પરંપરા વિશ્વની સર્વોત્તમ અને સર્વાધિક પ્રાચીન પરંપરાઓમાંની એક ગણાય છે. આ પરંપરાનું મૂળ વેદો, ઉપનિષદો, સ્મૃતિ-શાસ્ત્રો, ધર્મસૂત્રો તથા ગુરુકુલ વ્યવસ્થામાં જોવા મળે છે. ભારતીય શિક્ષણનો હેતુ માત્ર જ્ઞાનપ્રાપ્તિ નથી, પરંતુ સર્વાંગી વિકાસ, નૈતિકતા, ધર્મ, કર્તવ્ય, આદર્શ જીવનશૈલી, સામાજિક સુખાકારી અને રાષ્ટ્રીય એકતાનો વિકાસ છે. ગુરુ-શિષ્ય સંબંધ ભારતીય શિક્ષણ પરંપરાનો મુખ્ય સ્તંભ રહ્યો છે, જેમાં જ્ઞાન સાથે મૂલ્યો, જીવનકૌશલ્ય અને સંસ્કારનું સંવર્ધન કરવામાં આવતું. ગુરુ માત્ર જ્ઞાનદાતા નહીં, પરંતુ શિષ્યના જીવનનિર્માતા, માર્ગદર્શક અને ચરિત્રનિર્માણના શિલ્પી માનવામાં આવે છે. આ પરંપરામાં શિક્ષણ વ્યક્તિની આંતરિક શક્તિઓને જાગૃત કરે છે અને તેને "સ્વ" ની ઓળખ તરફ દોરી જાય છે. સમયના પરિવર્તન સાથે ભારતીય શિક્ષણ પરંપરામાં અનેક સુધારાઓ આવ્યા, પરંતુ તેનું મુખ્ય ધ્યેય—નૈતિક મૂલ્યો, માનવતાની ભાવના અને સમાજપ્રતિની જવાબદારી—આજે પણ એટલું જ પ્રાસંગિક છે. આ પરંપરાનો મુખ્ય આધાર છે કે શિક્ષણ એ માત્ર રોજગારનું સાધન નહીં, પરંતુ જીવન-જાગૃતિનું સાધન છે.

ગુરુ-શિષ્ય સંબંધ

ભારતીય શિક્ષણ પરંપરામાં ગુરુ-શિષ્ય સંબંધ એ શિક્ષણની મૂળભૂત અને સર્વોત્તમ પદ્ધતિ ગણાય છે. આ સંબંધ માત્ર જ્ઞાનના સંચાર પર આધારિત નથી, પરંતુ જીવનમૂલ્યો, નૈતિકતા, શિસ્ત, સંસ્કાર તથા ચરિત્રનિર્માણના આધારે રચાયેલ છે. પરંપરાગત ગુરુકુલ વ્યવસ્થામાં ગુરુ પોતાની શિષ્યને માત્ર શિક્ષણ આપતા નહીં, પરંતુ તેના સર્વાંગી વ્યક્તિત્વ વિકાસ માટે જવાબદાર માનવામાં આવતા. અહીં શિષ્ય ગુરુને માતાપિતા સમાન માન આપતો અને તેના જીવનના દરેક ક્ષેત્રમાં માર્ગદર્શન લેતો. સમય બદલાતા શિક્ષણવ્યવસ્થામાં નોંધપાત્ર પરિવર્તનો આવ્યા છે. આ પરિવર્તનોને અનુરૂપ થવા માટે શિક્ષકોએ અનુકૂળન (Adaptation) કરવાની જરૂરિયાત વધી છે. આધુનિક શિક્ષણ વ્યવસ્થામાં ટેકનોલોજી, નવી પેડાગોજી, મૂલ્યાંકન પદ્ધતિઓ અને શૈક્ષણિક નીતિઓ બદલાઈ છે, પરંતુ ગુરુ-શિષ્ય સંબંધનું મૂલ્ય અપરિવર્તિત છે. આજે શિક્ષકની ભૂમિકા ફક્ત પાઠ ભણાવવાની નથી, પરંતુ માર્ગદર્શક, જીવન-કૌશલ્ય વિકાસકર્તા, સુવિધાકર્તા અને પ્રેરક તરીકે વિકસેલી છે. શિક્ષકનું આ અનુકૂળન એ દર્શાવે છે કે જૂની પરંપરામાં રહેલી માનવતાવાદી ભાવનાઓ અને આધુનિક પદ્ધતિઓનું સંકલન કરવાથી શિક્ષણ વ્યવસ્થા વધુ મજબૂત બને છે. ગુરુ-શિષ્યની આ સાંસ્કૃતિક વારસાની જાળવણી સાથે આધુનિકતા તરફનું અનુકૂળન ભારતના શિક્ષણને વધુ અર્થપૂર્ણ અને મૂલ્યનિષ્ઠ બનાવે છે.

શિક્ષકનું અનુકૂળન

ભારતીય શિક્ષણ પરંપરામાં શિક્ષક હંમેશા જ્ઞાનદાતા સાથે સાથે ચરિત્રનિર્માતા, માર્ગદર્શક, સંસ્કારપ્રદાતા અને સમાજનિર્માતા તરીકે માનવામાં આવ્યા છે. ગુરુકુલ પ્રણાલીના સમયથી લઈને આજના આધુનિક શિક્ષણ સુધી, શિક્ષકની જવાબદારીઓ બદલાતી રહી છે. આ બદલાવોને અનુરૂપ રહેવું એટલે શિક્ષકનું અનુકૂળન

प्राचीन परंपरामां शिक्षकं काम शिक्ष्या सर्वांगी विकास माटे ज्वनमूल्यो अने आध्यात्मिक मार्गदर्शन आपवा सुधी मर्यादित हतुं. परंतु आधुनिक समयमां शिक्षणव्यवस्थां टेक्नोलोजी, नवा शैक्षणिक प्रयोगो, क्रियात्मक शिक्षण, संकलित अभ्यासक्रमो अने मूल्यांकननी नवी पद्धतियोनी समावेश वध्यो छे. तेथी शिक्षक माटे सतत शैक्षणिक सुधाराओने स्वीकारवानी, नवी पद्धतियो शीभवानी अने समयानुसूल थवानी जरुरियात वधी छे.

आ अनुसूलन हेठण शिक्षकने ज्ञान साथे टेक्नोलोजीओ उपयोग, विविध शैक्षणिक व्युहरयनाओ, विद्यार्थीकेंद्रित अभिगम, मनस्वीभाव, तेमज समाजना मूल्योने जाणववानी द्विभूमिकानो संकलन करवुं पडे छे. आधीस्पष्टथायछेकेभारतीयशिक्षणपरंपरानुंमर्मजाणवीराभीने, आधुनिक पडकारोने स्वीकारोने कार्य करती शिक्षकनी भूमिका आजना समयमां वधु महत्वपूर्णो बनी छे. शिक्षकनुं अनुसूलन शिक्षणनी गुणवत्ता अने राष्ट्रीय विकास माटे आवश्यक छे.

मूल्यनिष्ठ शिक्षण

भारतीय शिक्षण परंपरानो मूल आधार मूल्यनिष्ठ शिक्षण* छे. प्राचीन गुरुकुल सिस्टममां शिक्षणो हेतु मात्र विद्या प्रदान करवो नहि, परंतु सत्य, अहिंसा, कर्तव्य, शिस्त, कठुणा, सेवा, अने समाजप्रतिनी जवाबदारी जेवा ज्वनमूल्योनुं संवर्धन करवुं हतो. आ मूल्योने आधुनिक शिक्षणमां जाणववा अने अपनाववा माटे शिक्षकनुं अनुसूलनभूव ज आवश्यक बनी गयुं छे. आजनायुगमांटेक्नोलोजी, वैश्वीकरण अने ज्वनशैलीना उडपी परिवर्तनोने कारणे विद्यार्थीओमां मूल्योनुं अधोगति थती जेवा मणे छे. ऐवामां शिक्षकनी भूमिका मात्र ज्ञानदर्शक नही, परंतु मूल्यप्रेरक अने ज्वन-मार्गदर्शकतरीके विस्तरी गड छे. शिक्षकने शैक्षणिक सामग्री साथे मूल्योने संकलित करवानो, वर्गभंडमां मानवतावादी वातावरण सज्जवानो अने पोताना व्यक्तित्व द्वारा आदर्शरूप बनवानो प्रयास करवो पडे छे. मूल्यनिष्ठ शिक्षणमांटेक्नोलोजी नवी शिक्षणपद्धतियोजेम के अनुभव आधारित शिक्षण, प्रोजेक्ट आधारित प्रवृत्तियो, सहकारात्मक शीभवण, अने यरित्र विकास कार्यक्रमोने अपनावी मूल्योने वर्तनमां उतारवानुं कौशल्य विकसाववुं. आम, भारतीय शिक्षण परंपरानुं मूल्य आधारित मर्म जाणवी राभीने शिक्षकनुं अनुसूलन आजना समयमां श्रेष्ठ अने संस्कारसभर शिक्षण माटे अत्यंत महत्वपूर्णो छे.

नैतिकता

भारतीय शिक्षण परंपरामां नैतिकता (Ethics) शिक्षणो मुख्य आधारस्तंभ मानवामां आवे छे. प्राचीन गुरुकुल व्यवस्थां गुरुने मात्र ज्ञानदाता नही, परंतु नैतिक मूल्योना संवर्धक, शिक्ष्या यरित्रनिर्माता अने आदर्श ज्वनशैलीना प्रेरक तरीके मानवामां आव्या छे. सत्य, कठुणा, शिस्त, कर्तव्यपरायणता, सेवा भावना अने आत्मनियंत्रण जेवा मूल्यो शिक्ष्याने गुरुना आदर्श वर्तन द्वारा मणता हता. आधुनिकयुगमां शिक्षणव्यवस्थां उडपलेरथतापरिवर्तनो—टेक्नोलोजी, वैश्वीकरण अने स्पर्धात्मक ज्वनशैली—ने कारणे नैतिक संकटो वधी रह्या छे. आवा समयमां शिक्षकनुं अनुसूलन अत्यंत जरुरी बनी जाय छे. आज शिक्षकनुं कार्य इकत विषय ज्ञान पूरुं पाडवानुं नथी, परंतु विद्यार्थीओमां नैतिक दृढता, जवाबदारीनी भावना, सहानुभूति तथा सामाजिक संवेदना विकसाववानुं छे. शिक्षकनुं नैतिक अनुसूलन ऐटले वर्गभंडमां न्याय, समानता, पारदर्शिता अने मानवतावादी वर्तननुं पालन करवुं. साथे ज नैतिक मूल्योने ज्वनकौशल्य, प्रवृत्तियो अने दैनिक वर्गभंड संस्कृतिमां समाववामां आवे तेवां प्रयत्नो करवानुं छे. आम, शिक्षक ज्यारे पोताना वर्तन अने शिक्षणपद्धति द्वारा नैतिकता जाणवे छे, त्यारे भारतीय शिक्षण परंपरानुं मर्म आधुनिक समयमां पण ज्वंत अने असरकारक बनी जाय छे.

आध्यात्मिकता

भारतीय शिक्षण परंपरामां आध्यात्मिकता अेक अत्यंत महत्वपूर्ण घटक छे. प्राचीन गुरुकुल पद्धतिमां शिक्षणनो मुख्य हेतु हतो - शिष्यने जिवनना उच्यतम ध्येय, स्व-ज्ञान, आत्मबल, अने धर्मयेतना तरङ्ग दोरी जवो. गुरु शिष्यने मात्र ग्रंथज्ञान आपता नहोता, परंतु ध्यान, स्वानुभूति, सत्वगुण अने अंतरात्मानी जागृति द्वारा आध्यात्मिक विकास करावता. आधुनिकसमयमां शिक्षणक्षेत्रमां ऽपभेदरथता परिवर्तनोने कारणे बाणकोमां तणाव, स्पर्धा, अशांति अने मूल्यप्रणालीनो अभाव वधतो जाय छे. आवा समयमां शिक्षकनुं आध्यात्मिक अनुकूलन अत्यंत जरूरी बने छे. आधुनिक शिक्षकने ज्ञानसाथे आध्यात्मिक संवेदनाने पण वर्गभंडमां समाववामां आवडी जोधये. आध्यात्मिकता अेटलेकोधर्मिकपद्धतिनुं प्रचारनहीं, परंतु आंतरिक शांति, सकारात्मकता, मानवता, आत्मज्ञान, अने नैतिक शक्तियोना विकास तरङ्ग दोरी जती पद्धति. शिक्षके पोताना वर्तनमां शांति, समतोलता, कडुणा अने सहानुभूति जेवा गुणो प्रदर्शित करीने विद्यार्थीओने प्रेरित करवुं जरूरी छे. ध्यान, योग, प्राणायाम, मूल्य आधारित वार्ताओ अने जिवनप्रेरक संवाद जेवा आध्यात्मिक शिक्षण उपायोने अपनावी शिक्षक पोताना शिक्षणने प्राचीन भारतीय परंपरानी भावना साथे संकलित करी शके छे. आम, आध्यात्मिकता आधारित शिक्षकनुं अनुकूलन शिक्षणने वधु मानवतावादी, संवेदनशील अने मूल्यसभर बनावे छे.

शिक्षक सज्जता

भारतीय शिक्षण परंपरामां शिक्षक हमेशा ज्ञान, संस्कार अने नैतिक मूल्योना संवर्धक तरीके मानवामां आव्या छे. गुरुकुल प्रणालीथी लधने आजना आधुनिक शिक्षण सुधी, शिक्षकनी भूमिका सतत बदलाती रही छे. आ बदलावने सङ्गतापूर्वक स्वीकारने कार्य करवानी क्षमता शिक्षक सज्जता (Teacher Preparedness) तरीके ओणभाय छे. आजनासमयमां शिक्षणक्षेत्रटेक्नोलोजी, वैश्वीकरण, नवी पेडागोजी, विविध मूल्यांकन पद्धतियो, विद्यार्थीओनी विषमताओ अने समाजनी बदलाती जरूरियातोने कारणे ऽपि परिवर्तन अनुभव छे. तेथी शिक्षक माटे समयानुकूल रहेवुं, नवी कुशलताओ शीभवी, आधुनिक साधनोने उपयोग करवो अने शिक्षणनी गुणवत्ता वधारवी अनिवार्य बनी जाय छे. शिक्षकसज्जता हेठल शिक्षकने विषयज्ञान, टेक्नोलोजीनुं ज्ञान, शैक्षणिक कौशल्य, विद्यार्थीकेन्द्री अभिगम, अने मूल्यनिष्ठ वर्तनविकसाववानी जरूर पडे छे. साथे ज भारतीय शिक्षण परंपराना मुख्य मूल्यो—नैतिकता, कर्तव्य, मानवता, सेवाभाव अने आध्यात्मिकता—नुं संवर्धन करवानुं कार्य पण शिक्षकनी सज्जतानो अगत्यनो भाग छे. आम, परंपरागत मूल्यो तथा आधुनिक कुशलतानो संगम करीने शिक्षक ज्यारे सज्ज बने छे, त्यारे ते शिक्षणने वधु असरकारक, मानवतावादी अने समउपयोगी बनावी शके छे.

गुणवत्तासभर शिक्षण

भारतीय शिक्षण परंपरानो मुख्य हेतु हमेशा गुणवत्तासभर शिक्षण रह्यो छे. प्राचीन गुरुकुल पद्धतिमां शिक्षण मात्र विषयज्ञान पूरुं पाडवानुं साधन न हतुं, परंतु शिष्यना चरित्र, व्यक्तित्व अने जिवनमूल्योना सर्वांगी विकास तरङ्ग दोरी जतुं. गुणवत्तासभर शिक्षणनुं मर्म हतुं - ज्ञान, नैतिकता, कौशल्य अने आध्यात्मिकता वच्येनुं सुंवाणुं संतुलन. आधुनिकसमयमां शिक्षणप्रणाली ऽपथी बदलाती जाय छे. माहितीप्रवाह, टेक्नोलोजी, नवी पेडागोजी अने वैश्विक मापदंडो शिक्षणनी गुणवत्ताने नवी रीते व्याख्यायित करे छे. आवा समयमां शिक्षकनुं अनुकूलन अत्यंत महत्वपूर्ण बनी जाय छे. गुणवत्तासभर शिक्षण आपवा माटे शिक्षके नवी शैक्षणिक पद्धतियो अपनाववी, विद्यार्थीओनी विषमता समजवी, मूल्यांकन प्रक्रियाने सुधारवी अने टेक्नोलोजीनो सर्जनात्मक उपयोग करवो जरूरी छे. शिक्षकनुं कार्यहवे मात्र पाठ्यपुस्तकसुधी मर्यादित नथी; ते विचारशक्तिनो विकास, सर्जनात्मकता, समस्या उकेलवानी

क्षमता, अने मूल्यनिष्ठ ज्ञानवृद्धिविधिसावधानं केन्द्र बनी गयुं छे. भारतीय शिक्षण परंपराना मूल्यो ज्ञानवीने आधुनिक शिक्षणानां मापदंडोने अनुरूप थवाथी शिक्षक शिक्षणानी गुणवत्ताने वधु उच्य स्तरे लई जई शके छे.

मानवता

भारतीय शिक्षण परंपरामां शिक्षकनुं स्थान मात्र ज्ञानप्रदाता तरीके नथी, परंतु मानवताना मूल्योने ज्ञान राखनारा मार्गदर्शक तरीके पण मानवामां आवे छे. प्राचीन गुरुकुल व्यवस्थाथी लईने आधुनिक शिक्षण सुधी, भारतीय शिक्षकनुं मुख्य ध्येय शिक्षण सर्वांगी विकासमां मानवतानो संयार करवानो रह्यो छे. शिक्षकनी वर्तणुक, कठुणा, सहानुभूति, धैर्य अने सकारात्मक दृष्टिकोण शिक्षण प्रक्रियाने मानवतापूर्णा बनावे छे. मानवताने आधारबनावी शिक्षकविद्यार्थीओमां परस्पर सम्मान, दया, सहकार, समानता अने जवाबदारी जेवा मूल्योनुं संवर्धन करे छे. भारतीय शिक्षण परंपरा कहे छे के सायो शिक्षक ते ज जे शिक्षने मात्र पाठ्यज्ञान नहीं, पण ज्ञान आपे. शिक्षक पोते जे मूल्योने अस्थास करे छे ते ज विद्यार्थीओना ज्ञानमां प्रेरणात्रुप बने छे. समकालीन समयमां टेकनोलोजी, वैश्वीकरण अने स्पर्धात्मकतानो वधारो थयो होवा छतां शिक्षणमां मानवता अनिवार्य छे. बदलाती परिस्थितिओमां शिक्षकोनुं अनुकूलन अटले मानवीय मूल्योने आधुनिक शिक्षण पद्धतिओ साथे संकलित करवुं. आ समन्वय शिक्षणने वधु संवेदनशील, नैतिक अने ज्ञानमूल्य आधारित बनावे छे.

राष्ट्रीय पुनः निर्माण

भारतीय शिक्षण परंपरामां शिक्षकनुं कार्यमात्र ज्ञानप्रदान पूरतुं नथी, परंतु राष्ट्रीय चेतना, जवाबदारी अने स्वाभिमानना संस्कारोथी भरपूर पेढीनुं निर्माण करवानुं पण छे. राष्ट्रीय पुनः निर्माण माटे शिक्षकनुं अनुकूलन अत्यंत जरूरी छे, केम के शिक्षक समाज अने राष्ट्र वर्येनुं सांघाकाम पूरुं करे छे. गुरुकुल परंपराथी ज भारतीय शिक्षणमां शिक्षकने 'राष्ट्रनिर्माता' तरीके मान्यता आपवामां आवी छे. समकालीन समयमां शिक्षकने राष्ट्रना मूल्यो—सहिष्णुता, अकेता, लोकशाही, इरजबोध अने सामाजिक न्याय—विद्यार्थीओमां विकासवानी जवाबदारी वधु वधेली छे. शिक्षकनुं अनुकूलन अटले नवा सामाजिक-राजकीय परिस्थितिओने समजवुं, राष्ट्रीय आदर्शोने शिक्षणमां संकलित करवुं अने विद्यार्थीओमां राष्ट्रप्रेमनी भावना प्रबल बनाववी. भारतीय शिक्षण परंपरा कहे छे के राष्ट्रीय पुनः निर्माण तयारे जशक्य बने छे ज्यारे शिक्षक पोते नैतिक, जवाबदार अने राष्ट्रहितनी भावना धरावे. बदलाता समय अनुसार शिक्षक टेकनोलोजी, नीति परिवर्तन अने शैक्षणिक सुधारओ साथे पोतानी भूमिका वधारो असरकारक बनावे छे.

निष्कर्ष

भारतीय शिक्षण परंपरामां शिक्षकोनुं अनुकूलन समयनी जरूरियात साथे संकलायेलुं अके महत्वपूर्ण पासुं छे. प्राचीन गुरुकुल परंपराथी लईने आजना आधुनिक शिक्षण तंत्र सुधी शिक्षकनी भूमिका सतत परिवर्तित थती आवी छे. परंतु तेना मौलिक तत्वोमां—मूल्यनिर्माण, मानवता, राष्ट्रीय चेतना अने सर्वांगी विकासमां कटी इरइर आव्यो नथी. शिक्षकनुं अनुकूलन अटले समयानुसूत ज्ञान, पद्धतिओ अने मूल्योने स्वीकारी शिक्षणने वधु प्रासंगिक, ज्ञान अने असरकारक बनाववुं. शिक्षक जेटलो बदलाता सामाजिक, सांस्कृतिक अने टेकनोलोजिकल परिस्थितिओने समजशे, तेटलो ते विद्यार्थीओना बविष्यने सकारात्मक रीते मार्गदर्शन आपी शकशे. भारतीय शिक्षण परंपरामां शिक्षकने मात्र ज्ञानप्रदाता नहीं, परंतु राष्ट्रीय पुनर्निर्माता, मूल्यवाहक अने संस्कारदाता तरीके जेवामां आवे छे. तेथी तेनुं अनुकूलन शिक्षण व्यवस्थाना सतत विकास अने समाजना सशक्तिकरण माटे अनिवार्य छे.

संदर्भसूची

- [1] ભદ્ર, નરેશ (2016). ભારતીય શિક્ષણ પરંપરા. અમદાવાદ: યુનિવર્સલ પ્રકાશન.
- [2] દવે, ગોપાલ. (2014). ભારતીય શિક્ષણ અને મૂલ્યો. અમદાવાદ: નવભારત સચિવાલય.
- [3] પંડ્યા, અરવિંદ. (2012). ભારતીય ગુરુશિષ્ય પરંપરા. રાજકોટ: શ્રી સાહિત્ય પ્રકાશન.
- [4] પ્રજાપતિ, કિરણ (2019). આધુનિક શિક્ષણ અને રાષ્ટ્રીય પુનઃ નિર્માણ. અમદાવાદ: ગુર્જરી પ્રકાશન.
- [5] શાહ, ગુણવંત. (2015). રાષ્ટ્ર નિર્માણમાં શિક્ષકની ભૂમિકા. અમદાવાદ: સમાજ પ્રકાશન.
- [6] પટેલ, મનીષ (2020). આધુનિક સમયમાં શિક્ષક અનુકૂળનનું મહત્વ. શિક્ષણદર્શન,
- [7] મિસ્ત્રી, હેમંત (2019). રાષ્ટ્રીય પુનઃ નિર્માણમાં શિક્ષણની ભૂમિકા. ગુર્જર એકેડેમિક રિવ્યૂ,
- [8] ગુજરાત સરકાર. (2020). રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નીતિ - 2020 (ગુજરાતી સંસ્કરણ). શિક્ષણ વિભાગ, ગાંધીનગર